

Jan David Zocher Jr. op Hardestein rond 1840: een hors catalogue

Wim Meulenkamp

'Men prijst mijn kunst en geeft mij de eer:
Ik volg de nieuwsten smaak'.

David Jacob van Lennep, *Op zekerer nieuwen aanleg*, 1815.

Het moet rond 1840 zijn geweest dat Jan David Zocher zich met de aanleg op Huis te Hardestein, het buiten van mevrouw de Gravinne Douarière van Eylar in Gelderland, heeft beziggehouden. Opdrachtgeefster en uitvoerder verschilden een tijdlang van mening over de kap van een bosje, maar we kunnen aannemen dat Hardestein er nu heel aardigjes bijstaat.

Hardestein komt op geen enkele oeuvrelijst van de Zochers voor, er zijn geen ontwerpen van teruggevonden in het huisarchief, en toch is de toeschrijving aan Zocher documentair bewijsbaar. Rotatiekap is evenwel niet meer nodig, er behoeft geen beheersplan opgesteld te worden en de Van Eylars hebben zich zelfs niet aangesloten bij de Stichting Particuliere Historische Buitenplaatsen: Hardestein bestaat enkel op papier, in Jacob van Lenneps *De lotgevallen van Klaasje Zevenster* uit 1865-66.⁴¹

Klaasje Zevenster is vooral befaamd omdat het hier een sleutelroman zou betreffen (iets dat door de schrijver overigens altijd ontkend werd) omtrent de zogenaamde Leidse affaire. Deze had van doen met een bastaardkind verwekt door Gerrit van de Linde, de latere 'Schoolmeester' wiens 'Hier ligt Poot/Hij is dood' als een klassieker binnen die ooit zo populaire periferie van de dichtkunst, het gefingeerde grafschrift, mag gelden. Ten tijde van publikatie van de roman, 1865-66, ontstond vooral veel commotie rond de beschrijving van bordeelpraktijken in Den Haag.⁴² Zoals zoveel negentiende eeuwse romans echter kan *Klaasje Zevenster* ook gelden als een voorname bron voor allerhande cultuurhistorische zaken: zo vindt men er een prachtige kostuumbeschrijving, een verhandeling over het sigaarroken, referenties aan modelboeken voor handwerken en worden specifieke meubelstukken en hun gebruik genoemd. Voor tuinhistorici vormt deze roman ook al een Fundgrube. De hoofdpersoon Klaasje Zevenster brengt enige tijd door op het landgoed Hardestein, dat in het Gelderse wordt gesitueerd. De interne tijdrekening van het boek positioneert de gebeurtenissen op Hardestein tussen 1840 en 1845.⁴³ Hardestein

⁴¹ Gebruikte editie: Mr. J. van Lennep: *Romantische werken*, deel IV, Den Haag, Leiden en Amhem 1869.

⁴² Voor de achtergronden van de roman, met name de zg. Leidse affaire, zie F.K.H. Kossmann, 'Divertimento over begin en einde van de historische belangstelling', *Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde te Leiden* 1961-1962, Leiden 1962, p.3-12; Marita Mathijssen e.a., Schandaal in Leiden: brieven over de lotgevallen van de theologiestudent Gerrit van de Linde (*Amsterdamse smaldelen* 8), Amsterdam 1978; Rody Chamuleau, 'Het verborgen leven van Mr. Jacob van Lennep', *Maatstaf* XXIX (1991) 4, p.71-75.

⁴³ Er is wanneer we al een flink eind in de handeling zitten sprake van de 'pas gebouwde beurs', de Beurs van Zocher dus, die in 1845 werd geopend. Brieven voorafgaande aan de handeling te Hardestein worden gedateerd '183.', die tijdens en na het verblijf op Hardestein '184.'. In de passage over de Beurs (Van Lennep, p.116) wordt overigens ook gezegd dat het gesprek handelde over '(...) Felix meritis en het Doolhof, over Indiën en Broek in Waterland (...)'. De Doolhof is blijkbaar de Amsterdams Oude Doolhof, afgebroken in 1862. Later (Van Lennep, p.398) wordt er nog eens aan

bestaat uit het huis zelf, een 'trotsche en cierlijke huizinge' en een 'bekoorklijke villa, wier witte gevel, met een veranda voorzien, vrolijk afsteekt tegen het donker geboomte daaromheen', het verblijf van de stiefzoon Van Eylar, de graaf.⁴⁴ Uit de beschrijving die Van Lennep van het fictieve Hardestein geeft, zou men op kunnen maken dat het park toch eigenlijk geen Zocher nodig zou hebben: het is er immers al aangenaam genoeg. Er waren lanen van eik en kastanje, de gebruikelijke aanleunende stallen, koetshuis, woningen voor tuinman en jager, een 'hondestal', de 'offices' die door 'sparreboschjes en heestergewassen gemaskeerd' werden, een beek die aansloot op de gracht om het huis en het bos inliep 'om de verder gelegen weilanden te bevochtigen en een papiermolen aan den gang te brengen'. Er was een vijver, 'een biljartkamer (...) gebouwd (...) in den vorm van een tempeltje in Griekschen stijl', en een orangerie.⁴⁵ Maar er staan dingen te gebeuren op Hardestein, de douairière leidt haar bezoekers rond over het landgoed en praat honderduit over 'een nieuwen aanleg, dien ik maken wil. Zocher heeft mij een fraai plan voorgelegd; maar wij twisten nog over een groep boomen, die hij weg wil hebben en die ik bewaren wil. Ik zeg altijd, men hakt een boom in een kwartier om, en er is een eeuw noodig om hem zijn wasdom te doen bereiken'.⁴⁶ 'Het gezelschap, dat tot dusverre een laan gevolgd was, die door 't geboomte slingerde, had nu een zijpad ingeslagen en een kleinen heuvel bereikt, vanwaar men een fraai uitzicht had op een vrij uitgestrekt bouwland, hier en daar met lanen van hoog opgaand geboomte doorsneden en omlijst. 'Ziel' zei Mw. van Hardestein (...): 'hier loopt, ginds langs het korenveld, dezelfde beek, die het huis voorbijstroomt; maar, zoo als je bemerkt, ze loopt, tusschen twee opgehoogde kanten, in een rechte lijn van 't eene einde van 't veld naar 't andere, en men moet hier op een hoog punt staan, om te merken, dat er water in is en dat men meer dan een gewonen greppel ziet. Nu zou, volgens de teekening, haar bedding verlegd worden, zoodat zij kronkelend langs den zoom van het bosch liep; ginds, bij die eiken, zou een vijver gegraven worden, dien zij van water zou voorzien (...). Mijn Heer van Eylar beweert, dat die in den zomer droog en drabbig wezen zou, doch in het najaar zou hij des te mooier zijn; daarmeens zou een *chalet* komen te staan (...)'".⁴⁷ De schrijver zegt ons verder de andere kwesties te willen besparen: 'of het op te bouwen *chalet* rechts of links van de beek kwam te staan, of er tien dan wel maar drie boomen uit de groep aan de zuidzij gehakt werden, en of er om den vijver akasiaas dan wel roode kastanjeboomen werden geplant (...)'.⁴⁸ Of Zocher de douairière uiteindelijk wist te overtuigen van zijn plannen voor Hardestein, vertelt het boek niet meer. Dat Hardestein en zijn aanleg gebaseerd moeten zijn op reële voorbeelden is aan te nemen, maar zelf is Van Lennep nooit verder gegaan dan mee te delen dat hij Hardestein had samengesteld 'uit een landhuis en buiten plaats te 's Graveland en uit twee kasteelen met hun omgeving in

gerefereerd: in de wachtkamer van een advocaat zitten een boer en een winkelier 'zoo stokstijf' in hun stoelen 'als de poppen in 't Doolhof'.

Een ander passage van belang behelst een discussie over de kunstmatigheid van de geometrische en de landschappelijke aanleg, de geschiktheid van de een of de ander voor kleine en voor grote buitens, over 'Zaanlandsche tuintjes' en berceaux (Van Lennep, p. 126-127).

⁴⁴ Van Lennep 1869, p.51.

⁴⁵ Id., p. 81.

⁴⁶ Id., p. 85.

⁴⁷ Id., p. 89.

⁴⁸ Id., p. 90.

Gelderland (...)'.⁴⁹

De kwestie over de wat al te voortvarende bomenkap op Hardestein is zonder twiifel een echo van de onenigheid tussen Zocher en de vader van de schrijver van *Klaasje Zevenster*, David Jacob van Lennep, betreffende de opvattingen van de tuinarchitect bij zijn aanpak op 't Manpad. In 1815 schreef David Jacob er een gedicht op, *Op zekeren nieuwen aanleg*, waarbij hij Zocher de volgende woorden liet uitspreken:

(..)

'k Weet met een bosch goed raad,
Ik vel gerust en zonder schroom,
van 't digte woud fluks elken boom
Die in den weg mij staat.

(...)

Zoo krijgt men ligt
Een ruim gezigt,
En schenkt aan 't oog vermaak.
Dit zoek ik slechts. Wat wil men meer?
Men prijst mijn kunst en geef mij de eer:
Ik volg den nieuwsten smaak'.⁵⁰

Nog een laatste inzicht schenkt Jacon van Lennep ons in *Klaasje Zevenster*, een bespiegeling over de betrouwbaarheid van *Bilderdijk* als dichter van het landleven: 'Bilderdijk heeft het buitenleven op onnavolgbaar schoone wijze bezongen; en toch had hij het land aan het land, en als hij bij zijn ouden vriend Valckenaer op 't Huis te Bijweg logeerde, kwam hij de deur niet uit.' Mogelijk moeten we hieruit de bezoeken van *Bilderdijk* aan de familie van Lennep op 't Manpad lezen.⁵¹

⁴⁹ In *De Navorscher* uit 1867, aangehaald in Kossmann, op.cit. (noot 2), p.10.

⁵⁰ In J. van Lennep, *Het leven van Mr. Cornelis van Lennep en Mr. David Jacob van Lennep, beschreven en toegelicht uit hun gedichten en andere oorspronkelijke bescheiden, en in verband met hun tijd beschouwd*, Amsterdam 1865 (tweede? editie), 4 delen, I, p. 219-220; tevens aangehaald in Karin Evers, *Manpad en Woestduin: Waarlijk, men is hier in Arcadië; ontspanning en literair vermaak op Manpad en Woestduin (1750-1850)*, Haarlem 1987, p.23.

⁵¹ Van Lennep 1869, p.75.